

EDUCACIÓ EN LA DOLÇA ESPERA*

Fernando Rodal Mac Lean,

professor i president de la Confederació d'Educadors d'Amèrica (CEA)

Tiris, per una part, i troians, per l'altra, destaquen, cegats per la seva capacitat gairebé morbosa d'alarmar-se, per anunciar-nos l'arribada de l'Apocalipsi. Tots a la càrrega, cercant i creant enemics per tot arreu, i aquí van trucant a matadegolla des de periodistes, a tècnics, a sabedors de tot, fins a aquells que mai no han trepitjat una aula per a construir des d'allà la part corresponent de ciutadania a la qual sensatament es pot aspirar.

Patim seriosos problemes, no cal ser "magister" per entendre-ho, però la gènesi d'aquests generalment apareix oculta (ben oculta), darrere del recurrent mètode infantil, d'acusar els o les altres

com a únics responsables d'impedir el tan anhelat i mai no assolit paradís educatiu.

No només passa al nostre país, Uruguai, sinó que això és una estratègia global, amb les característiques particulars de cada regió o lloc d'on s'analitzi, és per tant vital compartir experiències de transformació, en curs o en fase experimental.

Al mateix temps que explorem noves formes organitzatives dels sistemes educatius, on s'augmenti la participació, l'autonomia i la coresponsabilitat.

Sembla que la dècada dels 90 no ens ensenyà, quant a víctimes i victimaris, quan es va intentar

amb extrema insistència, culpar el docent i la política (a seques) de tots els mals existents, fent una crida desesperada als gestors (enteneu canviar gestió per política, com a art de prestidigitació, com un somni per a babaus), perquè es fessin càrrec de "tant desastre".

"...d'aquesta gran gesta humana que és l'educació i la seva màgica porta cap a l'apropiació i distribució democràtica del coneixement."

Resultat: al final els propis creadors de culpables, no varen poder sostenir la culpa pròpia: baixa inversió, baixos salaris, imposició de reformes basades en la gestió de tecnòcrates, que poc i gens varen canviar i sí varen deixar un cost enorme en termes econòmics i educatius (només cal observar a manera d'exemple els costos qualitat-preu de l'època, utilitzats en infraestructures).

A finals dels 90, amb el nou segle en portes, és simptomàtic observar com ja no es pot sostenir la lògica de trobar enemics públics, als quals adjudicar tots els mals que patim.

Ja es pot començar a llegir en els propis documents de l'OCDE i en les avaluacions tipus PISA realitzades, la multiplicitat de factors que intervenen a l'aula i van més enllà de la conducta exclusiva dels docents, els estudiants, les autoritats, els pares i mares de família, la societat, la qual cosa confirma i reafirma la coresponsabilitat de cada actor-autor d'aquesta gran gesta humana que és l'educació i la seva màgica porta cap a l'apropiació i distribució democràtica del coneixement. La primera crítica que se sent davant d'això és: entre tants responsables, qui es fa càrrec llavors, perquè la cosa funcioni bé?

Sembla un diàleg de sords, d'éssers temorosos necessitats que algú netegi les nostres pròpies culpes.

És clar que ningú pot sostenir seriosament, que cal anar contra el sentit comú, ni tampoc diluir la responsabilitat individual, però sempre en el marc d'una coresponsabilitat col·lectiva, com ho és la vida mateixa: un subtil balanç entre les necessitats pròpies i la comprensió intel·ligent i superadora de les demandes socials de les quals formam part. Direm finalment sobre aquest punt per a aclarir-ne tants: hi ha responsabilitats específiques que, per la seva pròpia dinàmica i desenvolupament, són materialment intransferibles; a cadascú la seva responsabilitat, però que ningú no vulgui eludir-la, és hora d'entendre que aquesta construcció és i serà col·lectiva.

De vegades pensam conscientment o inconscientment, que l'educació és com una mercaderia

que es pot aconseguir a l'aparador, com si fos un producte d'un supermercat on, preu, data de venciment i contingut del producte estan retolats i que es garanteixen amb l'adquisició d'aquest, davant la qual cosa, si no estàs satisfet pots reclamar en veu alta demanant que t'ho canviïn.

Lamentablement potser i per culpa del màrqueting dels mercaders de l'educació, molts tinguin internalitzat aquest concepte de "qualitat total" i pensen ingènuament que amb l'acte educatiu ens podem comportar com a "consumidors exigents" i alçar la veu igual que quan reclamam per un producte que no ens satisfà.

"...aquesta versió defensa el sector privat i la privatització de l'educació, encara que la maquilli i la pretengui mostrar com a exemple de la "llibertat d'elecció"..."

Acceptar la complexitat, és mirar-nos al mirall, sense vendre'ns mirallets de colors, que actuen sempre, només com a analgèsic temporal. S'ha de ser valent, s'ha de treballar seriosament i profunda, i s'han d'evitar els ego-centrismes.

S'ha de distingir entre el "poder fer" i el "poder sobre", dues

maneres ben diferents de comprendre i assumir l'ús del poder (com resoldre parcialment la tensió entre ambdues, dependrà el rumb de les accions). Són moltes i reiterades les vegades, en què s'exerceix des del propi àmbit acadèmic una cosa que ens assembla i molt, a paons mostrant les seves bufones plomes de colors atraients, com una forma de seduir i estar presents, però sense anar al cor de l'assumpte.

Potser és acceptable una quota de seducció, sempre que no es converteixi en una acció autoreferencial d'acumulació de l'espai de poder relativament establert.

Davant del tema del "poder institucional", la seva organització i execució, es presenta el desafiament d'assumir seriosament el necessari debat i implementació de majors graus d'autonomia per al sistema educatiu i els seus diferents subsistemes.

El problema central és definir el que cadascú entén per autonomia i sabem bé que en el món hi ha dues grans versions si més no, que orienten el debat:

- L'autonomia vista com una manera de treure la responsabilitat pública i estatal del finançament i direcció de l'educació (assumint que sempre s'intenta transferir d'una manera o altra, recursos públics a l'àmbit privat, sota arguments poc creïbles, com la llibertat d'opció dels estudiants i pares per a assistir al sistema públic o privat, segons la seva preferència, etc.). Clarament, aquesta versió defensa el sector privat i la privatització de l'educació,

encara que la maquilli i la pretengui mostrar com a exemple de la "llibertat d'elecció" de les persones o millor dit dels consumidors d'un "producte educatiu" (no s'ha inferir d'això que es proposa la prohibició d'aquest ensenyament).

- L'autonomia que manté i sosté el finançament públic i estatal per al sistema, però li permet desenvolupar una planificació, una gestió i una avaluació amb fortes capacitats institucionals i decisòries pròpies. En realitat aquests models estan mediatitzats per "autonomies relatives", que no han aconseguit resoldre en forma eficaç les seves comeses i menys encara, justificar l'existència d'aparells burocràtics poc àgils i costosos. Sorgeixen aquí llavors preguntes a respondre: com es garanteix un projecte nacional que permeti donar unitat de criteris i assegurar un estàndard mínim de coneixements per a tots els estudiants en tot el territori, i per a tots els nivells educatius?

"La realitat indica que és més el que es fragmenta, el que es divideix, el que s'exclou, que el que s'aconsegueix per la via d'induir a la competència..."

L'estructura actual centralitzada ha complert aquesta comesa? Els

diferents subsistemes educatius, són capaços de complir amb el mateix, basats en una major autonomia?

Serà un espai coordinador dels diferents subsistemes de l'educació (pensats en la seva versió autonòmica) suficient per complir aquest fi primari de garantir a tots i totes una educació de qualitat en termes humans i de projecte nacional amb justícia social?

Aquestes preguntes i moltes més han de donar resposta a les inconsistències i incongruències de l'avui, del qual poc podem sentir-nos satisfets.

Finalment direm que ens sembla interessant explorar el concepte del que anomenaríem com a autonomia coresponsable, la qual garantiria importants aspectes i desafiaments abans esmentats.

Davant d'això no podem deixar d'esmentar la necessitat de comptar amb forts lideratges democràtics, capaços de catalitzar els processos i sintetitzar, adequadament els rumbos que, juntament a fomentar un clima de treball carregat de compromís amb l'educació com un tot, eviti la temptació de pensar que, competint entre nosaltres, arribarem a "graus d'excel·lència".

La realitat indica que és més el que es fragmenta, el que es divideix, el que s'exclou, que el que s'aconsegueix per la via d'induir a la competència, com si fos una carrera de cent metres, entre uns i altres.

Ens sembla més adequat l'emulació, l'exemple solidari, i la dis-

tribució i apropiació del coneixement a les més àmplies capes de la població que ens sigui possible, no només per raons de justícia, sinó també per a trobar formes de desenvolupament humà que recuperin l'esperança de viure en una societat més equilibrada, més harmònica, que sàpiga assumir les seves contradiccions, sense temors, ni fantasmes i s'anima a reconèixer en l'altre un igual, enmig de tanta desigualtat.

Serà potser l'inici d'un camí, que ens permeti mirar-nos i interpel·lar-nos, sense masoquisme, però amb els ulls i la consciència ben oberts, i construir un futur diferent, on assumim les nostres ferides i frustracions, com costures que ens recorden o ens haurien de recordar tant d'ensenyament.

Potser, alguns o algunes diran que és utòpic, nosaltres diem que el problema ha de ser plantejat, i en tot cas és una utopia possible de ser considerada.

Per tant, emfàticament afirmam que els conservadors i negadors de la transformació necessària de l'ensenyament, són aquells o aquelles que no accepten la seva coresponsabilitat en l'acte educatiu, que semblen pertànyer a altres móns, quan sense dubtes ens trobam tots i totes en aquesta gran aventura humana en què les circumstàncies històriques ens obligaran, ens agradi o no, a madurar, a treballar profundament i amb compromís per una educació pública de qualitat socialment referenciada.

*Aquest text s'ha traduït del castellà. □